

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОРМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Практика функціонування форм фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні характеризується наступними показниками. Через форму самофінансування (соціального страхування) держава щороку перерозподіляє 12-15 % ВВП, через форму фінансування (бюджетну систему) – 4-5 % ВВП. Протягом 2002-2005 рр. спостерігаємо тенденцію зростання в абсолютному розмірі фінансового забезпечення по обох формах, у відносному – швидшими темпами зростає забезпечення по формі самофінансування. Зокрема, якщо по формі фінансування, у 2002 році держава розподіляла лише 4 млрд. грн., то у 2005 році планувалося на рівні 8 млрд. грн. По формі самофінансування дана динаміка виглядає наступним чином – у 2002 році – 20 млрд. грн., у 2005 році – 65 млрд. грн. Крім того відмічаємо, що у 2005 році зафіксовано факт, коли закріплені за формою самофінансування фінансові ресурси, що їх отримує населення, не співвідносяться із залученими по такій формі коштами. Це стосується діяльності найбільшого страхового фонду держави – Пенсійного фонду України і зумовлено рішенням про мінімальний розмір пенсії на рівні прожиткового мінімуму для відповідних осіб. Оскільки темпи росту пенсій перевищують темпи росту мінімальної заробітної плати (протягом кінця 2004 – початку 2005 рр. мінімальна заробітна плата взагалі була нижча мінімальної пенсії), то у Пенсійному фонді утворився дефіцит у 11 млрд. грн. Покриття дефіциту планується здійснити за рахунок бюджетних коштів [1-5].

Таким чином в Україні складається практика, за якою втрачається теоретичний зміст кожної із форм фінансового забезпечення соціального захисту населення – вони тісно переплелися між собою, що призводить до втрати їх первинного змісту і призначення.

Враховуючи склад і отримувачів фінансових ресурсів, що ми їх віднесли до соціального захисту населення (трансфертів) та джерела їх утворення, щодо зазначених двох форм відмічаємо наступні особливості.

Форма самофінансування спрямована на соціальний захист як працездатного так і непрацездатного (пенсіонерів) населення, джерелом її ресурсів є працююче працездатне населення. Форма фінансування спрямована на соціальний захист непрацездатного населення, працюючого працездатного населення (наприклад допомога сім'ям з дітьми) її джерелом як і в попередньому випадку є працююче працездатне населення. Відрізняються ці форми лише видом обов'язкових платежів, через які держава вилучає частину фінансових ресурсів у працюючого населення (формі самофінансування характерний збір, відрахування, а для форми фінансування – податки) і джерелом їх сплати (у першому випадку це дохід, у другому – собівартість).

Враховуючи вище сказане, ми не можемо стверджувати, що фінансове забезпечення соціального захисту населення є стійким від проблем, що характерні політиці держави, що заснована на солідарній відповідальності поколінь. Тому що воно залежить від рівня заробітних плат і прибутків в економіці країни і від співвідношення працездатного і непрацездатного населення між собою, а також від частки непрацюючого працездатного населення (безробітних). Крім того, така система попадає в замкнуте коло суспільного виробництва – враховуючи, що у переважаючої форми самофінансування основна частка ресурсів формується за рахунок доходу, який потім до платників повертається через виручку від реалізації (нарахування відносять на собівартість продукції), ріст нарахувань призведе до росту цін в економіці і, як наслідок, росту рівня прожиткового мінімуму. Він, як індикатор системи соціального захисту визначить додаткову потребу у фінансових ресурсах для населення.

Щодо вартості кожної із форм, то можемо відзначити, що форма фінансування має вартість меншу ніж форма самофінансування. До визначення вартості ми включали в першу чергу оплату праці працівників апарату управління кожного із соціальних фондів держави, інші витрати на утримання апарату. Крім того відмічаємо, що з точки зору використання фінансових ресурсів держави форма самофінансування для неї взагалі безкоштовна – апарат управління використовує на свої потреби ресурси зібрані у формі відповідних страхових зборів.

Таким чином існування форм фінансового забезпечення соціального захисту населення (самофінансування та фінансування) в економіці України повинно виходити із наступних передумов:

- склад фінансових ресурсів, що формуються у населення внаслідок необхідності їх соціального захисту повинен бути уніфікованим і обов'язково у грошовій формі;

- виходячи із обмеженості бюджетних ресурсів держави і співвідношення між працюючим і непрацюючим населенням, соціальний захист в країні слід здійснювати через форму самофінансування. Вона охоплювала б працездатних працюючих громадян, що здійснювали б утримання із свого доходу (заробітної плати), і була б спрямована на формування фінансових ресурсів для цих же працездатних громадян, що стали в силу певних обставин непрацюючими (тимчасова чи постійна втрата працездатності – відповідно джерелом покриття витрат на які стали б Фонди соціального страхування на випадок безробіття, з тимчасової втрати працездатності та від нещасних випадків на виробництві). За весь період непрацездатності фінансові ресурси у даних непрацюючих повинні бути сформовані на рівні прожиткового мінімуму для такої особи.

Якщо особа набула непрацездатність будучи не задіяною в процесі суспільного виробництва джерелом формування її ресурсів в період такої непрацездатності стала б бюджетна система і отже такі фінансові ресурси були акумульовані через систему фінансування.

- враховуючи той факт, що основна частка ресурсів соціальних фондів формується за рахунок нарахувань на фонд оплати праці які здійснюють

суб'єкти господарювання і відносять на собівартість продукції, необхідно дуже виважено підійти до визначення основного джерела форми самофінансування – собівартість чи дохід. Вважаємо, що наголос слід зробити на другому, тобто, щоб форма самофінансування в Україні почала себе реалізовувати через утримання із доходу працюючих. Зменшення частки нарахувань (які сьогодні складають 40 % собівартості) знизить ціни в економіці, отже знизить рівень прожиткового мінімуму і необхідності в соціальному захисті. Компенсувати зниження доходу населення внаслідок росту ставок утримань із страхових зборів можна збільшивши рівень мінімальної заробітної плати.

Бібліографічний список

1. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах. Матеріали підготовлені Міністерством праці та соціальної політики України, Пенсійним Фондом України за участю та підтримки проекту технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку "Впровадження пенсійної реформи в Україні" (компанія ПАДКО), 2005 рік.
2. Закон України "Про Державний бюджет України на 2002 рік" від 20.12.2001 № 2905-III // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 12-13.
3. Закон України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" від 26.12.2002 р. №380- IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 10-11.
4. Закон України "Про Державний бюджет України на 2004 рік" від 27.11.2003 р. №1344- IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 17-18.
5. Закон України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" від 23.12.2004 р. №2285- IV // Відомості Верховної Ради України. - 2005. - № 7-8.